

ИСТОРИКО-
КРАЕЗНАВЧИ
ДОСЛІДЖЕННЯ
СЛОБОЖАНЩИН

ЛЕСЯ УКРАЇНКА І СЛОБОЖАНЩИНА

Торік громадськість Харкова офіційно відзначила 110-річницю з часу перебування Лесі Українки в Харкові. Навесні 1889 року вона з матір'ю приїжджала до нашого міста на консультацію до хірурга Грубе.

З Харковом пов'язане життя не тільки Лесі Українки, а багатьох членів її родини.

1875 року до нашого міста приїздив її рідний дядько Михайло Драгоманов — громадський і політичний діяч, публіцист. В той час він сприяв згуртуванню свідомого українства довкола "Географічного общества".

1883 року в Харкові перебувала мати Лесі, Олена Пчілка. В неї тут була спільна праця відомим харківським етнографом М.Лободовським. В 1902—1903 роках в Харківському університеті працював професором фізики та метеорології старший брат Лесі Українки М.Косач. Він був також письменником та перекладачем. Разом із професором Д.Багалієм, педагогом Х.Алчевською, інженером і письменником Г.Хоткевичем М.Косач та його дружина О.Судовщикова-Косач, яка увійшла в українську літературу як Грицько Григоренко, доклали багато зусиль щодо видання в Харкові книжок рідною мовою для народного читання.

Чоловік Лесі Українки Климент Квітка, відомий дослідник української народної музики, нащадок нашого знаменитого земляка Г.Квітки-Основ'яненка.

У Харкові жив і працював другий рідний дядько Лесі Українки О.Драгоманов, лікар-психіатр. До нього на початку січня 1889 року приїздила бабуся Лесі Українки Єлисавета Драгоманова. І Леся Українка гостювала в сім'ї свого дядька, який мешкав в будинку на Сумській, 6. Будинок, що належав купцеві Лисикову, і потім перебудований на багатопверховий, зберігся до нашого часу.

Після невтішної консультації у хірурга Грубе (туберкульоз кісток) вирішили звернутись до народної медицини.

Леся з матір'ю поїхали на хутір Косівщина Сумського повіту (тодішньої Харківської губернії) до народної цілительки Параски Назарівни Богуш, яка мала дозвіл від офіційної медицини на свою працю. І хоч, оглянувши Лесю, теж дійшла висновку, що не зможе повністю вилікувати цю дівчину, все ж взялася полегшити її стан.

Два тижні провела Леся на мальовничому хуторі Косівщині. Сучасне село Косівщина, неподалік від Сум, і є тим хутором, де в травні 1889 року лікувалась Леся. З 1971 року в Косівщинській середній школі діє громадський музей Лесі Українки.

Та повернемося знову до Харкова 1889 року. На той час це був великий промисловий, адміністративний, науковий і культурний центр Слобожанщини. Вже давно існував університет, діяло наукове медичне товариство, працювали театри, місто мало привабливий архітектурний вигляд, потопало в квітах і садах.

Все це Леся могла вже сприймати досить свідомо. Тому що до нас тоді приїхала не просто вісімнадцятирічна дівчина, а зріла поетеса.

Коли їй було сімнадцять років, на прохання Миколи Лисенка Леся пише поезію "Вмер батько наш" як текст до створеного ним "Жалібного маршу" на 27 років смерті Тараса Шевченка. Це була складна справа писати вірш до вже готової музики. Та Лисенко довірив її саме Лесі. В сімнадцять з половиною років Леся з батьком їздили до Одеси, де вони відвідали Акерман, бачили руїни старих часів, коли українські козаки билися з турецькими яничарами. Вона настільки прониклась болем і співчуттям до загиблих українських воїнів, що написала вірш, який увійшов до збірки поезій "Подорож до моря":

“...Славо, наша згубо! Славо, наша мати!
Тяжко зажуритись, як тебе згадати!
Кров'ю обкипіла вся наша давнина!
Кров'ю затопила долю Україна!
Де полягла козацька голова думлива,
Виріс там будяк колочий та глуха кропива.
Виросла там квітка у темниці, в ямі, —
Ми її зірвали, — нехай буде з нами!
Квітка тая, може, виросла з якого
Козацького серця, широкого, палкого?
Чи гадав той козаченько, йдучи на чужбину,
Що вернеться з його серця квітка на Україну?..”

Такою свідомою патріоткою приїхала у Харків Леся Українка.

Перебуваючи на Харківщині, Леся Українка прислухалась до розмов селян, пригнічених тяжкою працею на поміщика. Чула переспів парубків та дівчат, які, незважаючи на післяденну стому, виспівували свою долю в традиціях людей землі.

“Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні,

Скажи, скажи, серце, правду, що в тебе на мислі?..” — виводить парубочий гурт.

“Порадь мені, дівчинонько, як рідная мати,

Ой, чи мені женитися, чи на тебе ждати?..” — перебивав дівочий гурт.

Зачарувала Харківщина поетесу-волинчанку. Її спогади вилились в ліричну новелу “Весняні співи”.

Таким чином на початку свого творчого життя Леся Українка вперше прославила наш край.

Поетеса і далі підтримувала тісні зв'язки з однодумцями і друзями харків'янами.

1894 року в листі до знайомої вчительки Антоніни Макарової Леся Українка пише: “...Книжки для читання дітям я постараюсь, щоб були вислані Вам...”. Мова йде про книжки, які написала діячка народної освіти, організатор жіночої недільної школи у Харкові Христина Данилівна Алчевська. Причому книжки Леся Українка купувала за свої гроші. Особливо дружні стосунки Лесі були з Гнатом Хоткевичем. В листі від 6 вересня 1904 року з Гадяча (хутір Зелений Гай) сестрі Ользі вона пише: “...Приїздив до нас в гості на три дні Хоткевич з Харкова, ма-

лював тут види, їздив човном, читав свої твори і користав з чудової зовсім літньої погоди...”.

З Гнатом Хоткевичем їх поєднувала спільна етнографічна праця, спрямована на збереження української школи кобзарства.

Леся бачила, як нещадно знищується найцінніший і єдиний в світі скарб українського народу — кобзарські думи. Кобзарі несли людям правду, а правда каралась.

Незважаючи на свій тяжкий фізичний стан, 21 вересня 1908 року Леся Українка пише лист-звернення до Наукового товариства ім.Т.Шевченка у Львові з проханням допомогти записати мелодії кобзарських дум. Товариство коштів не знайшло. І тоді Леся Українка разом із чоловіком Климентом Квіткою виділяють із свого скромного бюджету гроші на організацію етнографічної експедиції для запису співів кобзарів, в тому числі харківських Кучеренка та Гончаренка. Заради цього поетеса відмовляється від поїздки до Єгипету для санаторного лікування. Спів Гната Гончаренка на фонограф Леся Українка записала особисто. Зараз цей запис 1911 року зберігається у Львові.

Леся Українка залишила харків'янам заповіт любити свій край, народ, його історію і культуру, написавши в листі до бабусі Є.Драгоманової: “...Я з утіхою згадую своє перебування у Харкові...”.

В нашому місті є вулиця імені Лесі Українки. На ній розташована середня школа №3 з поглибленим вивченням іноземних мов. В ній діє кімната-музей Лесі Українки. Учні школи брали активну участь у фестивалі “Весняні співи Лесі Українки на Харківщині” разом із членами товариства “Україна-сад” вони посадили дерева на знак 100-річчя з часу перебування Лесі Українки на Харківщині.

На школі буде встановлена меморіальна дошка з посвятою Лесі Українці. Харків'яни шанують і бережуть пам'ять про славетну поетесу.

Г.Столярова
(м.Харків)